

סופשבוע

תנו למות בשקט

30 שנה עברו מאז נחקק החוק שמאפשר לכל אדם קבורה אזרחית, ורבים לא מודעים לאפשרות ■ אין מספיק חלקות אזרחיות, והקיימות נשלטות ברובן בידי חברה קדישא, שלא פעם מערימה קשיים על טקסים שאינם לרוחה ■ "למה אני צריך לבקש ממישהו זכות לנהל הלוויה בארץ, זה מעליב"

לעקוב

יפעת ראובן

26 ביוני 2026

"נשים לא עולות לחלקת הקבר", הכריז מנהל טקס הקבורה ביום שהשמיים נפלו עלינו. תשע שעות קודם לכן, לפני שמונה שנים, ביום הראשון של חול המועד פסח, עוד אכלתי עם אבי, יהושע ראובן ז"ל, ארוחת בוקר בבית הוריי. עוד הספקנו לדבר על חדשות היום, עד שפתאום לבו החליט להפסיק לפעום. קצת אחרי 17:00 כבר הספדתי את אבי. לדברים חסרי כל אחיזה הלכתית ואנושית שאמר לנו מנהל הטקס, השבתי בפני כולם באולם ההספדים, ש"כל אחת שרוצה יכולה לבוא". וכולן אכן הגיעו ללוות את אבי בדרכו האחרונה. אף שאורח החיים שלו היה מסורתי, והובהר למנהל הטקס מראש כי משפחתי

דוחה בתוקף הפרדה מגדרית, נאלצתי מתוך כוחות שלא היו לי ביום
הכי קשה בחיי, להיאבק על זכויותינו.

אנשים לא נוטים להיאבק על קבורה כרצונם. ברגעים הכי כואבים של
אדם, שמבין כי איבד לנצח הורה, אח, אחות, ילד או חבר – העולם
קורס מסביב. הדבר האחרון שאנשים רוצים הוא להילחם על זכויות
יקיריהם להיקבר בדרכם – בדרך יהודית מסורתית, ולא רק דרך
המסלול האורתודוקסי.

למרות שחלפו 30 שנה מאז שנחקק חוק קבורה אזרחית (1996),
הקובע כי לכל אדם בישראל קיימת הזכות החוקית להיקבר בטקס
ובבית עלמין אזרחי (או בחלקה ייעודית), בהתאם להשקפת עולמו,
אמונתו ורצונו, המציאות בשטח רחוקה מהחזון. בישראל אין מספיק
חלקות אזרחיות, וגם אלו שקיימות ברובן נשלטות עדיין בידי חברה
קדישא, והמפגש עם המונופול האורתודוקסי, שקיים גם בתחום
הקבורה היהודית בישראל, הוא לא פעם מצלק.

הקבורה האזרחית, שמוכרת גם כ"קבורה חילונית" או "אלטרנטיבית",
כפופה לרגולציה של המשרד לשירותי דת, כך שחברות קבורה אזרחית
נדרשות לקבל רישיון לצורך פעילותן ותקצובן בידי המדינה. לפי החוק,
לכל אזרח ישראלי (מכל דת) מגיעה הזכות לקבורה בסיסית ללא
תשלום במימון מלא של הביטוח הלאומי, והשירותים הכלולים עוד, למי
שרוצה, הם טהרה, תכריכים והובלת המת לבית העלמין. כך שגם אדם
שבחר להיקבר בקבורה אזרחית לא צריך לשלם עבור הקבורה.
התשלום, שמועבר ישירות מהביטוח הלאומי לחברת הקבורה, מוערך
ב-6,000 שקל לכל מת, אך לא כולל מצבה, שיכולה להגיע לאלפי
שקלים; טהרה פרטית, למי שמעוניין, שמחירה נאמד במאות שקלים;
אמבולנס פרטי להעברת המת (מאות שקלים); ורכישה של חלקת קבר
עתידית (עשרות אלפי שקלים).

**כמה עולה להיקבר בישראל, באלפי
שקלים**

לפי החוק, לאדם יש אפשרות לבחור היכן להיקבר. ברירת המחדל היא בבית העלמין שפועל ביישוב שבו הוא מתגורר, ואם משפחתו רוצה לקבור אותו ביישוב אחר, הדבר כרוך בתשלום, שיכול להגיע ל-10-15 אלף שקל — לא משנה באיזה סוג של קבורה, אזרחית או לא אזרחית.

קבורה אזרחית היא לא בהכרח לא־דתית. מאז כינון החוק בעניין, פתיחת השוק לחברות נוספות תחת השם של "קבורה אזרחית", מתחילה לשבור את המונופול של החברות קדישא בתחום הקבורה, כאשר ניתן לבצע קבורה אורתודוקסית, דתית, מסורתית או חילונית לחלוטין דרך הקבורה האזרחית. בנוסף, יש גם חברות שמציעות אפשרות של שריפת גופה, שמחירה יכול להגיע לכ-9,000 שקל, לא כולל טקס שגם עבורו נגבה תשלום.

"אין מסלול חלופי אמיתי"

יותר מ-50 אלף מתים בשנה בישראל, רובם נקברים בקבורה אורתודוקסית. דו"ח מבקר המדינה מ-2017 הצביע על "אוזלת יד מתמשכת" ביישום החוק לזכות לקבורה אזרחית חלופית. גם היום הפריסה הגיאוגרפית לקבורה אזרחית רחוקה מלהיות מספקת, כך שגם כיום רוב תושבי ישראל לא מכירים באפשרויות הנוספות לקבורה.

לפי מיפוי של המרכז הרפורמי, בישראל פועלים כיום רק 37 מוקדי קבורה אזרחית בפריסה חלקית ולא מספקת. נכון להיום יש 36 חברות קבורה פרטיות עם רישיון בתוקף. מחצית מבתי העלמין האזרחיים משרתים רק את תושבי היישוב שבו הם ממוקמים, ומשפחות המבקשות להיקבר בהם מחוץ ליישוב, נאלצות לשלם סכומים שיכולים להגיע ל-8,000-10,000 שקל, ללא תקרת מחיר מפוקחת. לצד זאת, 62% מבתי העלמין האזרחיים מופעלים כיום בידי גופים אורתודוקסים, שלא תמיד מאפשרים קבורה וטקס לפי השקפת עולמם של המת או של בני המשפחה. זאת, כשהמדינה מתנערת מחובתה להקים בתי עלמין אזרחיים בעצמה ומבקשת להטיל את האחריות על עמותות, שבניגוד לחברות קדישא, אין להן תקציבים ותשתיות. בירושלים, אף שזו עיר הבירה שמונה למעלה ממיליון תושבים, אין מענה של קבורה אזרחית, גם לא בתשלום. בעניין זה תלויה ועומדת עתירה בבג"ץ של

עמותת חדו"ש נגד המשרד לשירותי דת, בדרישה לחייב את המדינה לממן הקמת בית עלמין אזרחי בעיר.

"גם החלקות האזרחיות הקיימות מנוהלות ברובן על ידי חברה קדישא — זה נשמע הגיוני? יש שרוצים שהאישה או הבת יגידו קדיש בלי שיקבלו הערות או לקיים את הטקס בדרך שלהם. למה גם במוות אנחנו אזרחים סוג ב' במדינה שבה אנחנו משלמים מסים ויוצרים ועובדים?"
הרב הרפורמי מאיר אזרי

אחד מהעותרים לבג"ץ, הרב ד"ר מיכאל מרמור, חבר סגל במכון למדעי היהדות היברו יוניון קולג' בירושלים, אומר כי במקרה של קבורת אביו, הרב הרפורמי דב מרמור לפני ארבע שנים לא נרשמו קשיים בטקס שערכה המשפחה, "אבל אנחנו יודעים מניסיון שאם מישהו בחברה קדישא רוצה להערים קשיים, הוא עושה זאת. אם, למשל, לא מתאים לו שנשים יאמרו קדיש, הוא יכול להקשות. במדינה מתוקנת צריך לאפשר לכל אדם להיקבר בדרך שבה בחר, ובאופן שמכבד אותו. הבעיה היום היא שאין מסלול חלופי אמיתי למי שלא רוצה להיות תחת השליטה של גוף אחד".

"גם חילונים או לא־אורתודוקסים מתים — אז מה עושים כשמישהו לא רוצה טקס של רב אורתודוקסי?", שואל הרב הרפורמי מאיר אזרי, שעומד בראש קהילת בית דניאל ליהדות מתקדמת בתל אביב, ממקימי עמותת מנוחה נכונה, שפועלת זה 30 שנה למימוש הקבורה האזרחית בישראל. "גם החלקות האזרחיות הקיימות מנוהלות ברובן על ידי חברה קדישא — זה נשמע הגיוני? יש שרוצים שהאישה או הבת יגידו קדיש בלי שיקבלו הערות או לקיים את הטקס בדרך שלהם. למה גם במוות אנחנו אזרחים סוג ב' במדינה שבה אנחנו משלמים מסים ויוצרים ועובדים?"

אזרי מציין כי באירופה ובארה"ב יהודי יכול להיקבר בדרכו, אך דווקא בישראל, במדינה שקמה לשמש בית ליהודים מכל העולם, "אין זכות להיקבר לפי רצוננו. למה אני צריך לבקש ממישהו זכות לנהל הלוויה בישראל, זה מעליב".

"החוק פשוט לא מיושם"

רוב האזרחים בישראל כלל לא יודעים כי הם יכולים להיקבר באופן שהם רוצים, ולא חייבים לעבור דרך חברה קדישא האורתודוקסית. 78% מהציבור היהודי בישראל אינו מודע כלל לזכות לקבורה אזרחית במימון המדינה, כך עולה מסקר של התנועה הרפורמית, שנערך ב-9 בפברואר 2026, על ידי פאנל פרויקט המדגם. לפי הסקר, 61% השיבו כי היו מעדיפים קבורה אורתודוקסית-דתית, כ-23% העדיפו קבורה אזרחית, ו-7% ציינו כי היו בוחרים בשריפת גופה.

לפי הסקר, בקרב הציבור החילוני כ-46% היו מעדיפים קבורה אזרחית, לעומת 14% בלבד שהיו בוחרים בקבורה אורתודוקסית-דתית, ו-15% שהיו מעוניינים בשריפת גופה. לצד זאת, מהסקר עולה כי כ-8% מהציבור היהודי בישראל ו-10.5% מהציבור החילוני דיווחו כי נתקלו במקרה שבו בן משפחה או חבר ביקש להיקבר בקבורה אזרחית, אך לא הצליח למצוא אפשרות כזו סמוך למקום מגוריו ובמימון המדינה.

אורלי ארז-לחובסקי מהמרכז הרפורמי לדת ומדינה סבורה כי מדובר בכשל יסודי ביישום החוק. "הקבורה האזרחית היא כמעט התחום היחיד שבו קיימת בישראל חלופה אזרחית בתחום דת ומדינה. אין נישואים אזרחיים, יש מאבקים סביב תחבורה ציבורית בשבת, אבל בנושא הקבורה יש חוק. הבעיה היא שהוא פשוט לא מיושם". לדבריה, המדינה לא השקיעה את המשאבים הדרושים כדי להפוך את הזכות לאפשרות ממשית.

"אחרי חקיקת חוק קבורה אזרחית המדינה לא השקיעה כסף, ובפועל העבירה את האחריות לחברות קדישא ולגופים דתיים — במקום ליצור

אלטרנטיבה אמיתית, כפי שהתכוון המחוקק", אומרת ארז'לחובסקי. "אין מידע נגיש, אנשים לא יודעים מי זכאי להיקבר איפה, וברגע של אובדן אין להם כוחות להתחיל לברר". לדבריה, אחת הבעיות המרכזיות בעניין היא היעדר אכיפה — כמו שלילת רישיון קבורה לחברה שלא מאפשרת למשפחה לקבור את בן המשפחה בדרכה — מצד המשרד לשירותי דת, שנשלט זה שנים בידי המפלגות החרדיות. "הסנקציה המרכזית היא שלילת רישיון קבורה — צעד שכמעט בלתי אפשרי להפעיל".

עו"ד ד"ר יפעת סולל, סמנכ"לית ויועצת משפטית בחדו"ש — לחופש דת ושוויון, שמלווה את המאבק ליישום החוק כשלושה עשורים, מספרת כי "הגיעו אליי מקרים שבהם משפחות ביקשו במפורש טקס אזרחי, ובפועל התקיים טקס דתי. משפחה שמגיעה לרגע הכי קשה שלה ומבקשת שלא תהיה קבורה דתית, מוצאת עצמה מנהלת משא ומתן מול חברה קדישא".

סולל מצביעה גם על פערים אזוריים משמעותיים. לצד ירושלים, יש עוד מקומות בארץ שבהם עדיין אין בכלל מענה לקבורה אזרחית, כמו טבריה ואשדוד, ובחלק מהמקומות, גם כשיש אפשרות לקבורה אזרחית, לא תמיד מאפשרים לקיים טקס לפי רצון המשפחה".

הלוויה בהתאמה אישית

השנה, אחרי מאבקים ארוכים וממושכים, פתחה עמותת מנוחה נכונה בית עלמין אזרחי בצמוד לבית קברות ירקון בפתח תקווה, על שטח של עשרה דונמים שקיבלה לפני 13 שנה ממינהל מקרקעי ישראל. מאז נאבקה העמותה לקבל תקציב לפיתוח בית העלמין, ורק בינואר השנה הוא נחנך, ונותן מענה ל-14 רשויות, מרחובות עד הרצליה, וכולל בשלב הראשון 800 חלקות, כשהיעד הוא כ-10,000 חלקות.

"ההורים שלי אתאיסטים, ומתוך אידיאולוגיה הם רכשו חלקת קבר בקיבוץ עינת, וזה עלה אז לא מעט כסף", מספרת איילת כהן, יו"ר עמותת מנוחה נכונה, שהחלה את המאבק שלה לפני 25 שנה. העמותה מורכבת ממתנדבים, שעמלו שנים למען פתיחת בית העלמין

האזרחי. "זה ניצחון גדול עבור אנשים שרוצים לבחור אחרת בסוף חייהם, בדיוק כפי שבחרו איך לחיות. זה גם נותן מענה למשפחות רבות. כבר עכשיו יש לנו הרבה פניות, בלי פרסום בכלל", אומרת כהן.

"נרצה לקדם את הנוכחות שלנו בבתי חולים, כדי שמשפחות יידעו שיש אפשרות אחרת. ברוב בתי החולים מפנים אוטומטית לחברה קדישא. לעתים רק משפחות של לא יהודים מקבלות מידע על קבורה אזרחית. אנו רוצים שהאפשרות תהיה ידועה לכולם"
ניסן יזרסקי, מנכ"ל בית העלמין מנוחה נכונה בפתח תקווה

בית העלמין האזרחי מנוחה נכונה בפתח תקווה צילומים: עופר וקנין

לדבריה, המקום מיועד לקשת רחבה של תפיסות וזהויות. "אנחנו פועלים מתוך הרבה אמפתיה ורגישות. היה לי חשוב שבית העלמין יהיה יהודי, אבל כזה שמאפשר בחירה. כל אחד יוכל לערוך את הלוויה בדרך שמתאימה לו — אפשר עם שיר, עם קדיש עם רב מארגון צוהר, רב אורתודוקסי או בלי רב בכלל. אנחנו לא מכתיבים לאנשים איך להיפרד".

ניסן יזרסקי, מנכ"ל בית העלמין של עמותת מנוחה נכונה בפתח תקווה, אומר כי "אחד הדברים שנרצה לקדם הוא את הנוכחות שלנו בבתי חולים, כדי שמשפחות יידעו שיש גם אפשרות אחרת. היום, ברוב בתי החולים, מפנים באופן אוטומטי לנציגי חברה קדישא. לעתים רק משפחות של מי שאינם יהודים מקבלות מידע על קבורה אזרחית. אנחנו רוצים שהאפשרות הזאת תהיה ידועה לכולם".

יזרסקי מסביר כי הקבורה אצלו גמישה ומאפשרת התאמה אישית. "אפשר לבחור בטקס אזרחי לחלוטין, או לשלב רב וטקס דתי. אנחנו לא מגבילים". הקבורה מתבצעת בארונות, "מבחינתנו, זו קבורה מכובדת ובטוחה, ומבחינתנו הכבוד של האדם ושל המשפחה הוא הדבר החשוב ביותר".

"ההלכה מחייבת רגישות"

במהלך השנים הקבורה היהודית עברה הקצנה נוראית. אף שלפי חוזרי מנכ"ל של המשרד לשירותי דת אסורה הכפייה על הפרדה מגדרית בבית העלמין, עדיין עולות טענות על הפרדה מגדרית בניגוד לרצון המשפחה או התנגדות לנשים שקוראות קדיש, עולות להספיד או הולכות אחר הנפטר לחלקת הקבר. זאת, בהמשך לשליטה הכמעט טוטלית של המוסדות החרדיים האורתודוקסיים כיום בכל צומת בחיינו.

בתגובה לטענות אומרים בפורום חברות קדישא, שמאגד תחתיו 16 חברות קדישא ברחבי הארץ, כי "הפורום רואה לנגד עיניו שליחות לאומית ורגישות עליונה בליווי משפחות בשעתן הקשה ביותר, תוך דחייה בשאט נפש של כל גילוי חוסר רגישות או פגיעה באבלים. בבתי העלמין ובחלקות המוגדרות כקבורה יהודית מסורתית, חברות קדישא פועלות באופן מובהק על פי גדרי ההלכה היהודית. עם זאת, ההלכה עצמה מחייבת רגישות ו'חסד של אמת' כלפי אבלים. לכן הפורום פועל להטמעת שירות קשוב ומכיל, מקיים הכשרות לעובדי השטח ומטפל בחומרה בכל מקרה של חריגה מהנהלים או התבטאות פוגענית".

בפורום אומרים כי "חברות הקדישא אינן כופות הפרדה מגדרית ובוודאי שלא פוגעות בזכויות נשים בכל צורה שהיא. אנו קוראים לציבור לפנות אלינו בכל מקרה של חריגה מנהלים אלו, ומחויבים להמשיך ולהעניק שירות מכבד, נגיש ורגיש לכלל הציבור בישראל".

בנוגע לקבורה האזרחית, נמסר מהפורום כי "חלק ניכר מהחלקות ובתי העלמין האזרחיים מופעלים כיום על ידי חברות קדישא כמענה הכרחי ואחראי לפער מובנה שהמדינה לא השכילה לפתור לאורך השנים. חברות הקדישא נכנסו לוואקום הניהולי והתשתיתי כדי להבטיח שכל אזרח יזכה לקבורה מכבדת. בחלקות אלה אנו פועלים על פי חוק קבורה אזרחית ממלכתית, ומאפשרים ניהול טקסי קבורה אזרחיים, בהתאם לבחירת המשפחה והשקפת עולמה".

מהמשרד לשירותי דת לא נמסרו תשובות לשאלות כיצד פועלים במשרד להנגיש את הקבורה האזרחית בערים שהשירות לא קיים בהן, כמה תלונות הוגשו בשנים האחרונות כנגד חברות לקבורה על אי-

כיבוד רצון המשפחה להיקבר לפי השקפת עולמה וכמה רישיונות
קבורה נשללו לחברות קבורה עקב תלונות בנושאים אלו בשנים
האחרונות.

לחצו לקבלת עדכונים בנושא:

יהדות + דת +

TheMarker

הצג עוד

דיוורים | מערכת | הנהלה | תנאי שימוש | רכשו מינוי |
ביטול מינוי דיגיטלי | שאלות ותשובות | צרו קשר | פרסמו אצלנו |
הצהרת נגישות

חדשות, ידיעות מהארץ והעולם - הידיעות והחדשות בעיתון הארץ. סקופים, מאמרים, פרשנויות ותחקירי עומק באתר
האיכותי בישראל

© כל הזכויות שמורות להוצאת עיתון הארץ בע"מ